

REHBERLİK ARAŞTIRMA MERKEZİ MÜDÜRLERİNİN GÖNDERME TANILAMA YERLEŞTİRME İZLEME VE DEĞERLENDİRMEYE İLİŞKİN GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ*

Hakan ÖZAK**
Murat VURAL***
Hasan AVCIOĞLU****

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, rehberlik araştırma merkezi müdürlerinin gönderme, tanılama, yerleştirme, izleme ve değerlendirmeye yönelik görüşleri ve önerilerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Veriler, içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde gönderme-tanılama-yerleştirme-izleme-değerlendirme süreçlerine ilişkin olarak, bu süreçlerin her birinin basamak basamak izlendiğini, fakat her bir basamakta kendi içindeki uygulamalarda sorunlar bulunduğunu ortaya koymaktadır. Özel gereksinimli bireylerin performanslarının belirlenmesinde ve eğitim faaliyetlerinin planlanmasında özel eğitim öğretmenlerinin önemli rolleri olduğu ancak bu alandaki mezun olan öğretmenlerin sayısının az olması ve daha yüksek ücretlerle özel kurumlarda çalışmayı tercih etmelerine bağlı olarak rehberlik araştırma merkezlerinde yeterli sayıda uzman bulunmayışı gönderilen öğrencilere ayrılan zamanın yetersiz olması gibi durumlardan dolayı uygulamalarda problemler yaşandığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin tanı-değerlendirme süreçlerinde öğrencinin sosyal ortamındaki kişilerden yeterli bilgi alınamaması, öğrenci tanıma dosyalarının okullardaki uzmanlar tarafından uygun şekilde doldurulmaması, aile ve okuldaki öğretmenlerin sürece dahil edilmemesi vb. dolayı öğrencilerin eğitim durumlarına ilişkin karar verme sürecinde zorluklar yaşandığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rehberlik araştırma merkezi, Zihin engelli öğrenciler, Gönderme, Tanılama, Yerleştirme, İzleme, Değerlendirme.

*Bu makale 15-17 Kasım 2007 tarihleri arasında İzmir-Çeşme'de Özel Eğitimciler Derneği tarafından düzenlenen 17. Ulusal Özel Eğitim Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**Abant İzzet Baysal Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü Arş. Gör. E-posta: h_ozak14@hotmail.com

***Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

****Abant İzzet Baysal Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü Yrd. Doç. Dr.

OPINIONS AND SUGGESTIONS OF GUIDANCE RESEARCH CENTER MANAGERS REGARDING REFERRAL, DIAGNOSIS, PLACEMENT, MONITORING AND ASSESSMENT

ABSTRACT

This study aims to determine the suggestions and opinions of the managers of guidance and research centers regarding referral, diagnosis, placement, monitoring and assessment. The data were collected via semi-conducted interviews and were analyzed by the content analysis method. When the findings were examined, it was found out that referral, diagnosis, placment, monitoring and assessment processes were separately followed step by step; however, it was also found out that each step had some problems within each application. The study shows that teachers have vital roles in determining the performances of students and planning educational activities; nevertheless, the number of graduates from this field is not adequate, and the graduates prefer to work in private institutions with higher salaries. The insufficiency in the number of specialists in guidance and research centers and in the time allocated for students referred there cause problems. Moreover, the study shows that insufficient information gathered about students' social environment in the process of their diagnosis-assessment; improperly completed student identification files; and lack of involvement of the family and teachers in school demonstrate difficulties in the process of determining students' educational levels.

Key Words: Guidance research center, Student with mentally retardation, Referral, Diagnosis, Placement, Monitoring, Assessment.

1. GİRİŞ

Milli Eğitim Bakanlığı 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede özel eğitim gerektiren birey, “çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey” olarak ifade edilmektedir. Özel eğitim gerektiren bireyler, zedelenme sonucunda ortaya çıkan yetersizlikleri doğrultusunda gelişimlerinde olağanüstü farklılıklar gösterebilmektedirler (Cavkaytar ve Diken, 2005). Dolayısıyla bu bireyler gelişim dönemlerinde akran grubundaki çocuklardan farklı gereksinimlere ihtiyaç duyabilmektedirler. Bu bireylerin gereksinimleri doğrultusunda ihtiyaçları karşılanmadığı zaman toplum yaşamında ve okul ortamında çeşitli sorunlar yaşamaktadırlar. Özel gereksinimli bireylerin topluma kazandırılmaları ve üretken bireyler haline gelmeleri, bireylere uygun eğitim imkanlarının sunulmasına bağlıdır. Bütün çocukların eğitiminde olduğu gibi engelli çocukların eğitiminde de, onların ileride başkalarına bağımlı olmadan yaşamlarını sürdürmeleri, kendi kendilerine yeterli duruma gelmeleri ve topluma bütünleşmeleri amaçlanmaktadır. Tüm çocuklar bedensel özellikleri ve öğrenme yetenekleri yönlerinden birbirinden farklılık gösterir (Eripek, 2005). Okul ortamında bulunan risk altındaki öğrenciler akademik, sosyal ve uyum problemleri yaşayabilirler ve buna bağlı olarak akademik yetersizlik, okul başarısızlığı ve uyumsal sorunlar gibi durumlar ortaya çıkabilir (Werts, Culatta ve Tompkins, 2007). Özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde performanslarına bağlı olarak hazırlanan bireyselleştirilmiş ve işlevsel öğretim teknikleri anahtar rol oynar (Wood, 2006). Özel eğitimde bireylerin bağımsız olarak toplum yaşamına katılabilmeleri için bireyin bireysel farklılıkları ile yapabildikleri dikkate alınarak eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi ve gereksinimlerine uygun eğitim ortamlarının sunulmasıyla mümkün olabilmektedir (Cavkaytar, 2000). Eğitim imkanlarının iyi bir şekilde sunulabilmesi için de özel gereksinimli öğrencilerin performanslarını dikkate alarak doğru bir şekilde tanılanmaları, yerleştirilmeleri, izlenmeleri ve değerlendirilmeleri gerekmektedir.

Bireylerin özel eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi, öncelikle gelişim süreçlerindeki sorunların tanılanması ile mümkündür. Bu sorunlar ne kadar erken tanılanırsa, eğitime o kadar erken başlanacaktır. Bazı davranışların ortaya çıkar çıkmaz çözümlenmesi, kökleri uzun dönemde yayılan öğrenme yetersizliklerinin giderilmesinden çok daha kolaydır (MEB, 2004). Tanılama (teshis), özel gereksinimli çocukların eğitiminde atılması gereken ilk adım ve temel dayanaklarından biridir. Çünkü eğitimin tüm öğeleri teşhise dayanır. Eğitimde ilk cevaplandırılması gereken soru “kim?” dir. Kime eğitim verileceği ve eğitim verilecek kişilerin çeşitli durumları ayrıntılı olarak saptanmadıkça uygulanacak eğitim havada kalacaktır (Çağlar, 1979). Erken tanı; bireyin ve engelinin bir an önce kabul edilmesini olanaklı kılacağı, tıbbi tedavi ve rehabilitasyon çalışmalarının, eğitim hizmetlerinin bireye zamanında ve işlevsel olarak ulaşmasını sağlayacağı için önemlidir (Gürsel, 2005). Bireyin erken tanılama sürecine alınabilmesi için fark edilmesi gerekir. Tanılama süreci; öğretmenlerin ya da öğrencinin anne-babasının, eldeki kanıtlara dayanarak çocuğun özel eğitim gereksinimleri olduğu yönünde belirtiler gösterdiğine ilişkin kaygılarını dile getirmesiyle başlar. Bu dönemde öğrenci ile ilgili temel bilgilerin toplanması, çocuğun özel eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi ve kayda alınması, bu gereksinimlerinin normal sınıfında karşılanması için harekete geçilmesi, kaydettiği ilerlemelerin izlenmesi ve incelenmesi gerekmektedir (MEB, 2004).

Zeka geriliği gösteren çocukların tanılanmaları ve uygun özel eğitim programlarına yerleştirilebilmeleri için öncelikle psikoeğitsel olarak değerlendirilmeleri gerekmektedir. Bu değerlendirme zeka geriliği tanımlarına göre zeka ve uyumsal davranışlar üzerinde yoğunlaşmaktadır (Ataman, 2003). Eğitsel tanılama gelişimsel gerilik tanısı almış veya alma riski taşıyan çocukların tüm gelişim alanlarında (özellikle gerilik gösterdikleri gelişim

alanlarında) var olan performans düzeylerinin belirlenmesi sürecidir (Cavkaytar ve Diken, 2005). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde Eğitsel tanılama, "Eğitsel amaçla bireyin tüm gelişim ve disiplin alanlarındaki özelliklerinin belirlenerek değerlendirilmesi sürecidir." şeklinde ifade edilmektedir. Bireyin eğitsel tanılması rehberlik ve araştırma merkezinde oluşturulan eğitsel tanılama, izleme ve değerlendirme ekibi tarafından yapılır.

Bu tanılamada bireyin; (a)Zihinsel, fiziksel, duygusal, sosyal gelişim öyküsü, (b)Tıbbî ve psiko-sosyal değerlendirme raporu, (c)Bireysel yeterliliklerine dayalı gelişim özellikleri, (d)Eğitim hizmetlerinden yararlanma süresi, (e)Eğitim performansı dikkate alınır.

Eğitsel tanılama, izleme ve değerlendirme ekibi tarafından eğitsel tanılması yapılan bireylere verilecek özel eğitim hizmetlerini karara bağlamak üzere Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu oluşturulur. MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre Özel eğitim değerlendirme kurulunda, rehberlik ve araştırma merkez müdürü, rehberlik ve araştırma merkezi özel eğitim bölümünden en az 1 psikolojik danışman, rehberlik ve araştırma merkezinden ya da okullardan en az 1 özel eğitim öğretmeni ya da gezici özel eğitim öğretmeni, rehberlik ve araştırma merkezinden ya da okullardan en az 1 çocuk gelişimi ve eğitimcisi/çocuk gelişimi ve eğitimi öğretmeni görev alır. Bu eğitsel tanılama süreci sonrasında bireyin eğitim programına yardımcı olacak yöneltme raporu hazırlanır. Eğer öğrencinin eğitim gereksinimleri karşılanmıyorsa uygun bir eğitim programına yönlendirilir. Yöneltme kararı verilirken; birey için en az sınırlandırılmış eğitim ortamı göz önünde bulundurulur. En az sınırlandırılmış eğitim ortamı; çocuğa eğitim gereksinimlerini en iyi şekilde karşılayan ve normal akranlarıyla en üst düzeyde paylaşımı sağlayan ortamlardır (Gürsel, 2005). Yöneltme kararı raporlaştırılırken, okul ve kurum adı verilmeden, eğitim gereksinimlerine ve gereksinim önceliklerine uygun, yerleştirme seçenekleri önerilir. Bu yöneltme raporuna dayanarak yerleştirmeyi yapacak ve yerleştirme ortamının bireye uygunluğunu sağlayacak olan kurul özel eğitim hizmetleri kuruludur. (MEB, 2004)

Millî Eğitim Müdürlüğü bünyesinde bulunan özel eğitim hizmetleri kurulu yöneltme raporu doğrultusunda özel eğitim gerektiren bireyleri kaynaştırma uygulamalarına, özel eğitim sınıflarına veya özel eğitim kurumlarına yerleştirme kararı alır. Yerleştirme kararı sonrasında bireyin eğitsel tanılması ve izleme değerlendirme ekibince hazırlanmış olan ayrıntılı dosya bireyin yerleştirileceği kuruma sunulur. Bu sunulan dosya sonucunda bireyin kaydının yapıldığı yerlerde BEP geliştirme birimi kurularak bireyin eğitim programı hazırlanmaktadır. Özel gereksinimli her birey için hazırlanması yasal olarak zorunluluk olan bireyselleştirilmiş eğitim programının temel amacı, bu öğrencilere en üst düzeyde yararlanacakları eğitim fırsatları sunmaktır (Gürsel, 2005).

Türkiye'de zihin engelli bireylerin tanınması, eğitsel performanslarının belirlenmesi, uygun eğitim ortamlarına yerleştirilmesi, uygun eğitim programlarının geliştirilmesi, bu programlarda öğrencilerdeki gelişimlerin izlenmesi ve değerlendirilmesinde Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin 14. maddesi uyarınca illerde Özel Eğitim Hizmetleri Kurulu ve 19. maddesi uyarınca Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde Özel Eğitim Değerlendirme Kurulları oluşturulmuştur. Dolayısıyla bu süreçlerde yasal olarak sorumlu olan rehberlik araştırma merkezlerinin önemli rolleri olduğu görülmektedir. Bu nedenle rehberlik araştırma merkezi müdürlerinin bu süreçlere ilişkin görüş ve önerilerinin hizmetlerin gerçekleşmesindeki durumların belirlenmesi açısından önemli olduğu söylenebilir.

Bu araştırmanın amacı rehberlik araştırma merkezi müdürlerinin gönderme-tanılama-yerleştirme -izlemeye-değerlendirmeye ilişkin görüş ve önerilerinin belirlenmesidir.

2. YÖNTEM

Araştırma modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma gözlem, görüşme ve döküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlediği araştırmadır. (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Görüşme, genellikle iki kişi arasında gerçekleşen bilgi almayı hedefleyen amaçlı sohbet olarak tanımlanmaktadır (Uzuner, 1999). Görüşme tekniği: a) yapılandırılmış görüşme, b) yarı yapılandırılmış görüşme c) yapılandırılmamış görüşme olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Karasar, 2002).

Bu çalışmada ise yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği yapılandırılmış görüşmelerle yapılandırılmamış görüşmeler arasında kalan ve en çok kullanılan görüşme tekniğidir (Karasar, 2002; Uzuner, 1999; Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Çalışma Grubu

2005 yılında Mersin Hizmetiçi Eğitim Kursuna katılan altı rehberlik araştırma merkezi müdürü ile araştırma gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya katılan rehberlik araştırma merkezi müdürlerinden ikisi rehberlik psikolojik danışmanlık alanında lisans, ikisi eğitimde psikolojik hizmetler lisans ve aynı zamanda özel eğitim alanında yüksek lisans, bir kişi eğitim programları ve öğretimi, bir kişi eğitim yönetimi ve planlama lisans programları mezunudur.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri 2005 Kasım ayı içerisinde görüşme çeşitlerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır.

Araştırmaya katılmayı kabul eden rehberlik araştırma merkezi müdürleri ile hizmet içi eğitim kursu sırasında müdürler için uygun bir zamanda görüşülmüştür. Görüşmelerin tamamı araştırmacılar tarafından birebir gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşme ortalama 15-30 dk. arasında sürmüştür.

Görüşmeler yapılırken rehberlik araştırma merkezi müdürlerine sorulan sorular aşağıda sırasıyla verilmiştir:

Görüşme Soruları:

1. Merkezimize gönderilen çocuğun, kişisel ve eğitim durumunu hakkında bilgi ve gözlemler beraberinde gönderiliyor mu?
2. Okul veya rehber öğretmen tarafından çocuğun yetersizliğine ilişkin bir değerlendirme raporu hazırlanıyor mu? Eğer hazırlanıyorsa bu rapor size ulaştırılıyor mu?
3. Çocuk hakkında size gönderilen/ gönderilmesi gereken raporda neler bulunmaktadır? Sizce nelerin bulunması gerekiyor?
4. Bireyin yaşadığı güçlüklerle ilişkin kendi görüşleri alınıyor mu?
5. Tanılama için merkezimize gönderilen öğrencilerin geçtiği aşamalar nelerdir? Sizce tanı koymak için bu aşamalar yeterli mi? Yeterli değilse bu nasıl giderilebilir?
6. Rehberlik Araştırma Merkezlerinde çalışmakta olan personelinizin tanılama konusundaki yeterliliklerini nasıl buluyorsunuz?
7. Merkezinizde ihtiyaç duyulan alanlarda yeterli personele sahip misiniz? Şayet sahip değilseniz bu açığı nasıl gideriyorsunuz?
8. Milli Eğitim Bakanlığı'ndan tanılama ile ilişkin beklentileriniz nelerdir?
9. Tanılamada zeka testlerinin yanında uyumsal davranış ölçekleri kullanıyor musunuz? Kullanıyorsanız bu testler hangileridir?

10. Tanılanan öğrencilerin kendi özelliklerine uygun okullara yerleştirildiklerini düşünüyor musunuz?
11. Milli Eğitim Bakanlığı'ndan yerleştirmeye ilişkin beklentileriniz nelerdir?
12. Tanılama ve yerleştirme kriterleriniz nelerdir? Tanıyı doğru koymakta bu kriterleri doğru buluyor musunuz?
13. Yerleştirdiğiniz öğrenciler için izleme çalışması yapıyor musunuz?
14. İzleme çalışmalarını nasıl yürütmektesiniz?
15. Yerleştirdiğiniz öğrenciler içerisinde gelişim gösterenleri tekrar bir değerlendirmeye alıyor musunuz? Alıyorsanız bunlar için neler yapıyorsunuz?

Verilerin Analizi:

Araştırmanın verileri içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Görüşmeler sırasında tutulan notlar hiçbir düzeltme yapılmadan ve görüşmeci tarafından görüşülen sırasıyla toplanmıştır. Bu çerçevede dökümü yapılan verilerin içindeki bilgiler sistematik olarak kodlanmıştır. Burada temel amaç toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bunun için, temel olarak birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilmiştir. Görüşme yapılan birinci kişi için G:1, İkinci kişi için G:2, üçüncü kişi için G:3, dördüncü kişi için G:4, beşinci görüşmeci için G:5, altıncı kişi için G:6 kodu kullanılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada geçerlik çalışması olarak, görüşme formu için nitel araştırma konusunda çalışmaları olan akademisyen üç uzmanın görüşü alınmıştır. Bu görüşme formu doğrultusunda elde edilen araştırma bulguları, verilerin toplandığı ortam göz önüne alındığında anlamlı bulunmuştur. Bu ortama bağlı olarak tanımlamalar yapılmıştır. Bu kavramların anlamlı bir bütün oluşturulması sağlanmıştır. Elde edilen bulguların daha önce oluşturulan kavramsal çerçeveye uyumlu olduğu gözlenmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde kendileriyle görüşülen müdürlerin verdikleri bilgilerden elde edilen ve araştırmanın bulgularını oluşturan tema ve her bir temanın alt temaları yer almaktadır.

Görüşmelerde rehberlik araştırma merkezi müdürlerinin verdiği yanıtlar (a) Gönderme (b) Tanılama (c) Yerleştirme (d) İzleme (e) Değerlendirme olmak üzere beş tema altında toplanmaktadır.

1. Gönderme Süreci

Öğrenci Bilgi ve Gözlemlerine İlişkin Görüşler

Rehberlik araştırma merkezi müdürleri kendilerine gönderilen öğrencilerin bilgi ve gözlemlerinin öğrencilerle beraber kendilerine ulaştırıldığını ifade etmişlerdir.

Buna ilişkin rehberlik araştırma merkezi müdürlerinin görüşlerini gösteren frekans dağılımı aşağıda yer almaktadır.

Tablo-1 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Öğrenci Bilgi ve Gözlemlerine İlişkin Görüşleri

Madde	Frekans
1- Öğrenci bilgi ve gözlemleri beraberinde gönderiliyor.	6

G1 “Hazırlanıyor. Bize direk ulaştırılıyor. Okul müdürlüğü kanalı ile alıyorum.” ifadesini kullanmış, G2 ise “Hazırlanıyor ve bize ulaştırılıyor. Yoksa kararı bildirmiyoruz zaten.” ifadesini kullanmıştır. Diğerleri de benzer ifadeler kullanmışlardır.

Öğrenci Değerlendirme Raporlarına İlişkin Görüşler

Rehberlik araştırma merkezi müdürleri okul veya rehber öğretmen tarafından çocuğun yetersizliğine ilişkin raporların hazırlandığını, kendilerine ulaştırıldığını belirtmişlerdir ve frekans dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-2 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Öğrenci Değerlendirme Raporlarına İlişkin Görüşleri

Madde	Frekans
1- Değerlendirme raporu hazırlanıyor ve bize ulaştırılıyor.	6

Görüşme yapılan rehberlik araştırma merkezi müdürlerinden G4 “Kaba değerlendirme ve gözlem raporları var ulaşıyor elimize.” şeklinde görüş belirtmiş G5 “Gözlem raporu yazmaktan aciz öğretmenlerimiz var. Hazır formatımız var bunlar ulaşıyor ama anlamlı değil.” ifadesini kullanmıştır.

Öğrenci Değerlendirme Raporunda Bulunanlar

Görüşme yapılan rehberlik araştırma merkezi müdürleri kendilerine gönderilen raporlarda bulunanlar hakkında farklı görüşler belirtmişlerdir ve frekans dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-3 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Öğrenci Değerlendirme Raporlarında Bulunanlara İlişkin Görüşleri

Madde	Frekans
1- Kaba değerlendirme ve gözlem raporları gönderiliyor	1
2- Öğrenci ve okul bilgileri, öğretmen gözlemleri, aile görüşleri, öğretmen çalışmaları bulunmaktadır.	1
3- Gözlem raporları gönderiliyor.	2
4- Öğrencinin yapamadıkları bulunmaktadır	2

G4 “Kaba değerlendirme ve gözlem raporları var ulaşıyor elimize.” ifadesinde bulunmuştur.

G1 “Öğrenciye ait kişisel bilgiler, okul bilgileri, öğretmen gözlemleri, aile görüşleri, öğretmenin öğrenci ve aileye yönelik yaptığı çalışmalar bulunmakta. Rehber öğretmen varsa gözlemleri ve çalışmaları yer almakta.” ifadesini kullanmıştır.

G3 “Daha çok gözlem raporu elimize ulaşıyor.” şeklinde görüş belirtmiş, G6’da benzer ifade de bulunmuştur.

G2 ve G5 öğrencilerin neleri yapamadıklarının raporlarda bulunduğunu söylemişlerdir. Bu konuda G2“Raporda belirli noktalar var fakat ayrıntılı değil. Öğrencilerin neleri yapabildiği değil neleri yapamadığı gönderiliyor ama ikisi de gerekli.” ifadesini kullanmıştır.

Değerlendirme Raporunda Bulunması Gerekenler

Rehberlik araştırma merkezi müdürleri kendilerine gönderilen raporlarda bulunması gerekenlere ilişkin farklı ifadelerde bulunmuşlardır ve frekans dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-4 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Değerlendirme Raporunda Bulunması Gerekenlere İlişkin Görüşleri

Madde	Frekans
1- Öğrencilerin neleri yapabildikleri de raporda olmalı.	1
2- Mevzuattakilerin olması gerekir.	1
3- Öğrenci hakkında ayrıntılı bilgi ve doğal ortam gözlemleri olmalıdır.	2
4- Öğrencinin doğru ve ayrıntılı performansları yer almalıdır.	2

G2 “Raporda belirli noktalar var fakat ayrıntılı değil. Öğrencilerin neleri yapabildiği değil neleri yapamadığı gönderiliyor ama ikisi de gerekli.” ifadesini kullanarak öğrencinin yapabildiklerinin de bulunması gerektiğini belirtmiştir.

G5 bu konuda “Mevzuattakilerin olması gerekiyor. Gözlem raporu yazmaktan aciz öğretmenlerimiz var. Hazır formatımız var bunlar ulaşıyor ama anlamlı değil. Ne tür işlem yapacaklarının farkında değiller. RAM’ a gönderelim de başka bir okula gitsin amacı var.” ifadesini kullanarak mevzuattakilerin olması gerektiğini belirtmiştir.

G1 ve G3 benzer ifadelerde bulunmuşlardır. G1 “Biraz daha çocuk hakkında ayrıntılı bilgi, tanılamaya yardımcı olacak öğrenci yeterliliklerini yansıtan bilgiler yani çocuğun doğal ortamdaki gözlemleri bizim için önemli çünkü daha gerçek bilgiler alındığı için öğretmenin gözlemleri önemlidir.” ifadesini kullanmış, G3“Öğrenci bilgi ve gözlemlerinin ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesi gerekir.” şeklinde görüş belirtmiştir.

2. Tanılama Süreci

Öğrenci Görüşlerinin Alınması

Rehberlik araştırma merkezi müdürleri öğrencilerin yaşadıkları güçlüklerle ilişkin kendi görüşlerinin alınması hakkında farklı görüşlerde bulunmuşlardır. Bu görüşler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-5 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Öğrenci Görüşlerinin Alınmasına İlişkin Görüşleri

Madde	Frekans
1- Öğrenci görüşlerini alıyoruz.	2
2- Sadece görme ve işitme özürlülerin görüşlerini alıyoruz.	2
3- Öğrenci görüşlerini almıyoruz.	2

G1 “Evet yapıyoruz. Öğrencinin görüşlerini merkezimize geldiğinde alıyoruz.” ifadesini kullanmıştır. G3’de benzer ifade de bulunmuştur.

G2 ve G6 ise sadece görme ve işitme özürlülerin görüşlerini aldıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda G2 “Sadece işitme ve görme özürlüden alıyoruz.” ifadesini kullanmıştır.

G4 ve G5 öğrencilerin görüşlerinin alınmadığını belirtmişlerdir. G4 “Yok alınmıyor.” şeklinde görüş belirtmiştir.

Öğrencinin Geçtiği Aşamalar

Görüşme yapılan rehberlik araştırma merkezi müdürlerinin hepsi öğrencinin tanılama sürecinde geçtiği aşamalar konusunda benzer görüşler belirtmişlerdir ve frekans dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-6 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Öğrencilerin Tanılama Sürecinde Geçtiği Aşamalara İlişkin Görüşleri

Madde	Frekans
1- Öğrencilerin aile bilgileri alınmıyor ve gerekli testleri uyguluyoruz.	6

G1 bu konuda “Gelen öğrenciyi hoş bir şekilde karşılıyoruz, kabul edici davranışlar sergiliyoruz. Ailesi ile gelmişse öncelikle aile ile görüşülüp yazılı form dolduruyoruz. Aileden bilgiler alınmıyor. Daha sonra çocuk ile görüşülüyor uygun bir dil kullanılarak zorlama yapılmadan test odasına alınmıyor. WISCR, LEYTIR kullanıyoruz. Öğretmenin gözlemleri daha ön planda ve şu an test formatörümüz yok.” ifadesini kullanmıştır. G5 “Öğrenci bilgilerini alıyoruz. Görüşme formunu inceleyip aile ile görüşüyoruz. Teste alıyoruz.” şeklinde görüş belirtmiştir. Diğer görüşmecilerde benzer ifadeler kullanmışlardır.

Aşamaların Yeterliliğine İlişkin Düşünceler

Rehberlik araştırma merkezi müdürleri tanılama sürecinde öğrencilerin geçtikleri aşamaların yeterli olmadığını belirtmişlerdir ve frekans dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-7 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Öğrencilerin Tanılama Sürecinde Geçtiği Aşamaların Yeterliliğine İlişkin Görüşleri

Madde	Frekans
1- Öğrencilerin geçtiği aşamaları yeterli bulmuyorum.	6

G3 “Bu aşamalar yeterli değil. Binet’in güncellenmesi gerekiyor. Türkiye’ye uyarlanması gerekiyor.” şeklinde görüş belirtmiş, G1 “Yeterli görmüyorum özellikle çocuğun sosyal ortamda, okul, aile, sınıf ortamında gözlem sonuçları ön plana çıkarılmalı.” ifadesinde bulunmuştur. G2, G4, G5, G6’ da benzer ifadeler de bulunmuşlardır.

Tanılamada Personel Yeterliliklerine İlişkin Düşünceler

Görüşülen rehberlik araştırma merkezi müdürlerinin üç tanesi tanılama konusunda personelini yeterli bulurken, üç tanesi ise tanılamada personelini yeterli olarak görmemektedir ve frekans dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Madde	Frekans
1- Tanılamada personelimi yeterli buluyorum.	3
2- Tanılamada personelimi yeterli bulmuyorum.	3

G1 “Daha fazla kendilerini yetiştirmeleri gerekiyor. Özel eğitim ve tanılama konusunda kurum olarak yetişmemiz gerekiyor.” ifadesini kullanmış, G4 ise “Yeterli değiller. Sıkıntılar var. Şu anda iki test formatörümüz var diğerleri bizim yetiştirdiğimiz kişiler. Kişinin psikolojik durumu da etkiliyor. Geri zekalı demekten bıktım diyor psikolojisi bozuk bir tükenmişlik yaşıyor.” ifadesini kullanmıştır. G2’de benzer ifadeler kullanmıştır.

G3, G5, G6 personelini tanılamada yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. G3 bu konuda “Yetersiz şöyle yetersiz. Elimizde şu an sayılı testörümüz var. Tam ihtiyacı karşılamıyor.” şeklinde görüş belirtmiş, G5 ise “Personel bence yeterli . Şöyle yeterli, gerekli eğitimi almış ve karşısında öğrenciyi kendi çocuğu gibi görüyor. Test uygulama sertifikaları var.” ifadesini kullanmıştır.

Personel Sayısına İlişkin Görüşleri

Görüşülen rehberlik araştırma merkezi müdürleri merkezlerinde yeterli personele sahip olmadıkları belirtmişlerdir ve frekans dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-8 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Personel Sayısına İlişkin Görüşleri

Madde	Frekans
1- Yeterli sayıda personelimiz yok.	6

G1 bu konuda “Eksiklerimiz var. Rehber öğretmen eksigimiz olduğu gibi özel eğitim öğretmeni, testleri uygulayabilecek test uygulama yeterliliğine sahip öğretmenimiz, sosyal çalışmacı, eğitim psikoloğu bulunmamaktadır.” ifadesini kullanmıştır. G4 “Değiliz. Çalışmamız ihtiyaç duyulan alanları bildiriyoruz. Üç yıldır atama yapılmadı. Sürekli kaybediyoruz gelen yok. Başta bulunanlar bizim çalışma konumuzda yetersizler.” şeklinde yeterli personellerinin olmadığını belirtmiştir.

Personel İhtiyacının Çözümüne İlişkin Görüşler

Rehberlik araştırma merkezi müdürleri personel ihtiyacının çözümünde kullandıkları yöntemler hakkında farklı görüşlerde bulunmuşlardır ve frekans dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-9 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Personel İhtiyacının Çözümüne İlişkin Görüşleri

Madde	Frekans
1-Personel ihtiyacımızı Milli Eğitim Bakanlığı'na bildiriyoruz.	2
2-Kurumlarla işbirliği yapıyoruz.	1
3-Geçici görevlendirme yapıyoruz.	1
4- Üniversitelerden destek alıyoruz.	1
5-İlçelere rehberlik araştırma merkezi açtık.	1

G4 ve G5 personel ihtiyaçlarını bildirdiklerini şu şekilde ifade etmişlerdir. G4 “Çalışmamız için ihtiyaç duyulan alanları bildiriyoruz.” G5 “Rehber öğretmen olarak ama özel eğitim öğretmeni ihtiyacımız var. Bunu da Milli Eğitime bildiriyoruz. Türkiye’de zaten özel eğitimci sayısı az. Türkiye’nin durumu böyle. Özel sektör bu alanı daraltıyor.”

G1 “Kurumlarla işbirliği yapıyoruz. Okuldaki öğretmenlerle işbirliği yapıyoruz. Test uygulama konusunda mevcut rehber öğretmenlerden yararlanıyoruz. Sosyal çalışmacı ihtiyacı duyulduğunda Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu personelinde yararlanıyoruz.” ifadesini kullanarak kurumlarla işbirliği yaptıklarını belirtmiştir.

G3 “Bu açığı geçici görevlendirme ve daha önce çalışıp çıkmış olan kişileri görev vererek gidermeye çalışıyoruz.” ifadesini kullanmıştır.

G6 ise “Üniversiteden destek alıyoruz.” ifadesini kullanmıştır.

G2 ise “İlçelere RAM açarak çalışma alanını daralttım. 17 personel gerekli iken 9 personelim vardı. Bu yüzden ilçeye açtım.” şeklinde görüş belirtmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı’ndan Tanılamaya İlişkin Beklentiler

Tanılamaya ilişkin rehberlik araştırma merkezi müdürleri Milli Eğitim Bakanlığı’ndan beklentilerini şu şekilde ifade etmişlerdir. Frekans dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-10 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Milli Eğitim Bakanlığı’ndan Tanılamaya İlişkin Beklentileri

Madde	Frekans
1- Uzman personel atamaları yapılmalı.	3
2- Gerekli materyaller ve ortamlar sağlanmalı.	3
3- Alandaki gelişmeler hakkında rehberlik araştırma merkezi bilgilendirilmeli.	1
4- Mevzuattaki yetki ve sorumluluklar daha açık olmalı.	1
5- Hizmetiçi eğitimler verilmeli.	1

Rehberlik araştırma merkezi müdürlerinden G1, G2 ve G5 uzman personel atamalarının yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu konuda G1 “Gerekli uzman personel atamasının yapılması gerekli.” ifadesini kullanmıştır.

G2, G3 ve G4 rehberlik araştırma merkezlerine gerekli materyallerin ve uygun ortamların hazırlanması gerektiğini ifade etmişlerdir. G3 “Test materyalleri eksik bunlar tamamlanmalı. Teste almadan önce hazırlık çalışmaları için RAM’ların alt yapıları

oluşturulmalı. Oyun ve gözlem odaları gibi.” ifadesini kullanmıştır. G4 “Test takım materyallerinin yenilenmesi ve test odalarının yeterli hale getirilmesi. Bağımsız bir bina olmadığı için yetersiz kalıyor.” şeklinde görüş belirtmiştir.

G1 “Alandaki yeni gelişmeler hakkında RAM’ların bilgilendirilmeli.” ifadesini kullanmıştır.

G5 ise “Bu işe netlik kazandırılmalı. Mevzuatta çok açık bir şekilde yetki ve sorumluluklar belirtilmeli. Sorumlu tutuluyorsa da gerekli doküman ve personel sağlanmalı.” ifadesini kullanarak mevzuattaki yetki ve sorumlulukların açık bir şekilde belirtilmesi gerektiği yönünde görüş belirtmiştir.

G6 “Personel sürekli hizmetiçi eğitimlere tabi tutulmalıdır” şeklinde görüş belirtmiştir.

Uyumsal Davranış Ölçeklerinin Kullanımı

Görüşme yapılan rehberlik araştırma merkezi müdürlerinin yarısı uyumsal davranış ölçeklerini kullandıklarını diğer yarısı ise uyumsal davranış ölçeklerini kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Frekans dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-11 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Uyumsal Davranış Ölçeklerinin Kullanımına İlişkin Görüşleri

Madde	Frekans
1-Uyumsal davranış ölçekleri kullanıyoruz.	3
2-Uyumsal davranış ölçekleri kullanmıyoruz.	3

G2, G4 ve G6 uyumsal davranış ölçekleri kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda G2 “Vineland kullanıyoruz. Ankara Gelişim Ölçeği kullanıyoruz.”, G4 “Kullanıyoruz. Luise Duys, Cümle tamamlama kullanıyoruz. VSMS var ama şu an kullanmıyoruz.” G6 “Uyumsal davranış testleri kullanıyoruz. AAMD uyum davranış skalası.” ifadelerinde bulunmuşlardır.

G1, G3 ve G5 ise uyumsal davranış ölçeklerini kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. G1 “Uyumsal davranış ölçekleri kullanmıyoruz.” ifadesini kullanmıştır.

3. Yerleştirme Süreci

Yerleştirmeye İlişkin Düşünceler

Rehberlik araştırma merkezi müdürleri öğrencilerin uygun okullara yerleştirilmelerine ilişkin üç farklı görüş belirtmişler ve frekans dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-12 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Yerleştirme İşlemine İlişkin Düşünceleri

Madde	Frekans
1- Öğrenciler uygun okullara yerleştirilmemektedir.	3
2- Öğrenciler uygun okullara yerleştirilmektedir.	2
3- Üstün yetenekliler hariç uygun okullara yerleştirilmektedir.	1

G1, G4 ve G5 öğrencilerin uygun okullara yerleştirilmediğini ifade etmişlerdir. G1 “Bu konuda olanaklar doğrultusunda yerleştirmede bulunuyoruz. İlimizde özel eğitim okulu yok. Sadece mevcut olan özel eğitim sınıflarına yerleştirme yapabiliyoruz. Bu da merkezlerle sınırlı kalıyor. Köylerde böyle bir olanakta söz konusu değil. Çünkü yatılılık olmadığı için ulaşım sorun olmakta ve yapacak bir şey yok. Ayrıca görme ve işitme engelli çocuklar belirlendiğinde yakın çevre illerdeki özel eğitim okullarına yönlendiriyoruz.” ifadesini

kullanmıştır. G4 “Uygun yerleştirme yapılmıyor. Mesela bağımsız OÇEM yok, öğretilebilir okul yok, özel eğitim sınıfı yok. Bazen zorunda olduğumuz için özel sınıfa gitmesi gereken bireyi kaynaştırmaya tabi tutuyoruz.” şeklinde görüş belirtmiş, G5 “Hayır. Eldeki imkanlar dahilinde ilimize dair en iyi yere yerleştiriyoruz.” ifadesini kullanmıştır.

G2 ve G6 öğrencilerin uygun okullara yerleştirildiklerini ifade etmişlerdir. G2 “Uygun yerleştirildiğini düşünüyorum” ifadesini kullanmıştır.

G3 ise “Üstün yetenekliler haricindekiler uygun yerlere yerleştiriliyor.” şeklinde görüş belirtmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı’ndan Yerleştirmeye İlişkin Beklentiler

Rehberlik araştırma merkezi müdürleri Milli eğitim bakanlığından yerleştirmeye ilişkin farklı beklentilerde bulunmuşlardır ve frekans dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-13 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Milli Eğitim Bakanlığı’ndan Yerleştirmeye İlişkin Beklentileri

Madde	Frekans
1- Daha fazla özel eğitim okulu açılmalı.	3
2- Okullara gerekli materyaller sağlanmalı.	2
3- Gerekli personel sağlanmalı.	2
4- Destek hizmetler verilmeli.	2
5- Okullardaki idari sistem bu konuda denetlenmeli.	1

G1, G4 ve G5 özel eğitim okullarının sayısının artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. G1 “İlimizde de özel eğitim okullarının açılmasını bekliyorum.” şeklinde görüş belirtmiştir.

Görüşme yapılan rehberlik araştırma merkezi müdürlerinden G3 ve G5 okullara gerekli materyallerin ve personelin sağlanması yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu konuda G5 “Materyalinden tutunda sınıfına kadar olanaklar sağlanmalı. Gerekli personel sağlanmalı.” ifadesini kullanmış, G3 “Özel eğitim sınıfları açma yetkisi M.E.B’e verildi. Her yere açmasınlar açıyorlarsa da yeterli personeli sağlasınlar. Materyalleri sağlasınlar.” ifadesini kullanmıştır.

G5 ve G6 okullarda destek hizmetlerinin verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. G5 “Gerekli personel destek hizmetler sağlanmalı.” ifadesini kullanmıştır.

G2 ise “Yerleştirilen okuldaki idari heyetler kendilerine yönelik uygulamalarda bulunuyor. Bunlar denetlenmeli.” ifadesini kullanmıştır.

Tanılama ve Yerleştirme Kriterlerine İlişkin Düşünceler

Rehberlik araştırma merkezi müdürleri tanılama ve yerleştirme kriterlerine ilişkin iki farklı görüş belirtmişlerdir. Frekans dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-14 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Tanılama ve Yerleştirme Kriterlerine İlişkin Görüşleri

Madde	Frekans
1- Mevzuat çerçevesinde hareket ediyoruz.	5
2- Mevzuat ve testörün insiyatif ön planda tutuluyor.	1

G1, G2, G4, G5 ve G6 tanılama ve yerleştirme kriterlerinin mevzuat çerçevesinde hareket ederek yaptıkları yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu konuda G1 “Mevzuat çerçevesinde hareket ediyoruz. Kaynaştırma uygulaması ve özel eğitim sınıflarına yönlendirilecek ve yerleştirilecek şekilde önerilerde bulunuyoruz.” ifadesini kullanmıştır. Diğerleri de benzer ifadeler kullanmışlardır.

G3 ise “Mevzuatın yanında testörün insiyatifi de göz önünde bulundurularak yapılabilir.” ifadesini kullanmıştır.

Tanılama ve Yerleştirme Kriterlerinin Yeterliliğine İlişkin Düşünceler

Rehberlik araştırma merkezi müdürlerinin çoğu tanılama ve yerleştirme kriterlerini yeterli bulmadığını ifade etmişlerdir. Konuya ilişkin frekans dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-15 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Tanılama ve Yerleştirme Kriterlerinin Yeterliliğine İlişkin Görüşleri

Madde	Frekans
1- Tanılama ve yerleştirme kriterlerini yeterli bulmuyorum.	4
2- Tanılama ve yerleştirme kriterlerini yeterli buluyorum.	2

G2, G3, G4, G6 tanılama ve yerleştirme kriterlerini yeterli bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

G2 “Yerleştirmede sınırlı imkan olduğu için direk en uygun olan okula gönderiyoruz. Bu testler yanında gözlem ve öğretmen kanaatleri ön planda tutulmalı.” ifadesini kullanmış, G3,G4 ve G6’da benzer ifadeler kullanmışlardır.

G1 ve G5 ise tanılama ve yerleştirme kriterlerini yeterli görmektedirler. G1 bu konuda “Kaynaştırma uygulaması ve özel eğitim sınıflarına yönlendirilecek ve yerleştirilecek şekilde önerilerde bulunuyoruz. Eksik yanlar olabilir tabii ki ama ihtiyacımızı şu an karşılıyor.” ifadesini kullanmış, G5 “Mevzuattan kriterleri alıyoruz. Bu kriterler doğrultusunda tanılamayı yapıyoruz. İmkanlar doğrultusunda en iyi yere yerleştiriyoruz. Evet yeterli.” şeklinde görüş belirtmiştir.

4. İzleme Süreci

İzleme Çalışmalarına İlişkin Düşünceler

Rehberlik araştırma merkezi müdürlerinden çoğu izleme çalışmaları yaptıklarını belirtmişlerdir. Sadece rehberlik araştırma merkezi müdürlerinden biri kısmen izleme çalışmaları yaptıklarını belirtmiştir. Frekans dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-16 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin İzleme Çalışmalarına İlişkin Görüşleri

Madde	Frekans
1- İzleme çalışmaları yapıyoruz.	5
2- Kısmen izleme çalışmaları yapıyoruz.	1

G2, G3, G4, G5, G6 izleme çalışmaları yaptıklarını belirtmişlerdir. G2 “Evet izleme çalışması yapıyoruz.” ifadesini kullanmıştır.

G1 ise “Kısmen yapıyoruz.” ifadesini kullanarak kısmen izleme çalışmaları yaptıklarını belirtmiştir.

Yapılan İzleme Çalışmaları

Rehberlik araştırma merkezi müdürleri yaptıkları izleme çalışmalarına yönelik farklı görüşler belirtmişlerdir ve frekans dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-17 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Yapılan İzleme Çalışmalarına İlişkin Görüşleri

Madde	Frekans
1- Okulları ziyaret ediyoruz.	3
2- Okullara form gönderiyoruz.	2
3- Sınıfta öğrencileri gözlemliyoruz.	2
4- Öğretmenle telefonla görüşmeler yapıyoruz.	1

G1, G3 ve G4 okulları ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir. G4“İdeali yerinde izleme ama biz izleme formu geliştirip dolduruyoruz. Okulu ziyaret ederek sınıf öğretmeninin çalışmalarından yararlanıyoruz.” ifadesi ile okulları ziyaret ettiklerini ifade etmiştir. Diğerleri de benzer ifadeler kullanmışlardır.

G2 “İzleme çalışmalarını yasal zorunluluk olduğu için her yıl dönem başı ve sonunda okuldan formu bekliyoruz. Okullardan bu formlar çok az olarak geri dönmekte. Bu formlar bize geldikten sonra çok az desteğimiz oluyor. Daha çok öğretmeni desteklemek için kaynak temininde bulunuyoruz.” şeklinde okullara form göndererek izleme çalışmalarını yaptıklarını belirtmiştir. G1 de benzer ifadeler kullanmıştır.

G6 “İzleme çalışması yapıyoruz. Yılda bir kez. Çünkü çok sayıda kaynaştırma öğrencimiz olduğu için bir kez gözlemleyebiliyoruz. Sınıfta uygun yerde mi, programda bir uyarılma yapılıyor mu bunlara dikkat ediyoruz.” ifadesiyle öğrencileri gözlemleyerek izleme çalışmalarını yaptıklarını belirtmiştir. G5 de benzer ifade kullanmıştır.

G1 okul ziyaretlerinin yanı sıra zaman zaman öğretmenle telefon görüşmeleri yaparak izleme çalışmalarını yaptıklarını belirtmiştir. G1 “Görüşme, ziyaret ve merkez çalışmaları olarak yapıyoruz. Telefon veya ziyaret ederek yapıyoruz.” ifadesini kullanmıştır.

5-Değerlendirme Süreci

Değerlendirme Çalışmalarına İlişkin Düşünceler

Rehberlik araştırma merkezi müdürlerinin çoğu değerlendirme çalışmaları yaptıklarını belirtmişlerdir ve frekans dağılımı aşağıdaki gösterilmiştir.

Tablo-17 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Değerlendirme Çalışmalarına İlişkin Görüşleri

Madde	Frekans
1- Değerlendirme çalışmaları yapıyoruz.	5
2- Değerlendirme çalışmalarını kısmen yapıyoruz.	1

G1 “Evet alıyoruz. Yeni öneriler oluşturuyoruz.” ifadesini kullanmış, G2, G3, G4, G5 de benzer ifadeler kullanmışlardır.

G6 ise “Tam olarak yapmıyoruz. Okulun detaylı raporu incelendikten sonra akademik beceri ve uyumsal becerilere bakılıyor. İkinci bir zeka testi uygulamıyoruz. Değişmeyeceği kanısındayız.” ifadesini kullanarak kısmen değerlendirme çalışmaları yaptıklarını belirtmiştir.

Yapılan Değerlendirme Çalışmaları

Yapılan değerlendirme çalışmaları hakkında rehberlik araştırma merkezi müdürleri farklı ifadeler de bulunmuşlardır ve frekans dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-18 Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlerinin Yapılan Değerlendirme Çalışmalarına İlişkin Görüşleri

Madde	Frekans
1- Sınıf öğretmenlerinin görüşlerini alıyoruz.	4
2- Tekrar zeka testleri uyguluyoruz.	3
3- Öğrenci gelişimlerine bakıyoruz.	1

G1, G4 ve G5 öğrencilere tekrar zeka testleri uyguladıklarını ifade etmişlerdir. G1 bu konuda “Mesela kaynaştırmadaki öğrencinin gelişimi izlenerek değerlendirme yapıyoruz ve bu doğrultuda yerleştirme tekrar yapıyoruz. Tekrar zeka ölçeği uygulamaktayız. Gerekirse uyguluyoruz.” ifadesini kullanmıştır.

G4 “Bu direk o okulda bulunan sınıf veya özel eğitim öğretmeni doğrultusunda yapılmaktadır.” ifadesini kullanmıştır. G1, G2 ve G3 ‘te benzer ifadeler kullanarak sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda değerlendirme yaptıklarını belirtmişlerdir.

G6 “Okulun detaylı raporu incelendikten sonra akademik beceri ve uyumsal becerilere bakılıyor” ifadesini kullanmıştır.

4. TARTIŞMA

Araştırma bulguları incelendiğinde, rehberlik araştırma merkezi müdürlerinin, yetersizlik gösteren bireylerin gönderme-tanılama-yerleştirme-izleme-değerlendirme süreçlerine ilişkin olarak, bu süreçlerin her birinin basamak basamak izlendiğini, fakat her bir basamakta kendi içindeki uygulamalarda sorunlar bulunduğunu ortaya koymaktadır.

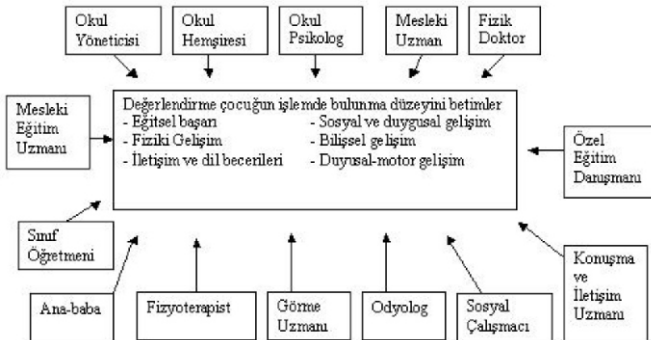
Gönderme sürecinde rehberlik araştırma merkezi müdürleri, rehberlik araştırma merkezlerine okul tarafından öğrenci hakkında bir dosya gönderildiğini ifade etmişlerdir. Müdürlerden biri, dosya içinde öğrenciye ait kişisel bilgiler, öğretmen gözlemleri, aile görüşleri, öğretmenin öğrenci ve aileye yönelik yaptığı çalışmaların bulunduğunu belirtmiştir. Müdürlerden biri değerlendirme formlarının sınıf öğretmenleri tarafından doldurulduğunu ve doğruluğuna inanmadığını ifade etmiştir. Gönderme sürecinin temel amacı, öğrencinin özel eğitim hizmetleri için uygun olup olmadığına karar vermektir. Bu süreçte gönderme öncesinde öğrenci hakkında toplanan bilgiler, yapılan müdahaleler raporlaştırılır (Sucuoğlu ve Kargın, 2006). Rehberlik araştırma merkezlerine gönderilen öğrenci dosyası içinde öğrencinin kişisel bilgileri yanı sıra, öğrencinin var olan performansı (yapabildikleri-yapamadıkları), öğretmen ve aile gözlemleri bulunmalıdır. Ayrıca, öğrencinin varsa problem davranışına ait bilgiler, kayıtlar, uygulanan yöntem ve teknikler yer almalıdır. Aynı şekilde öğrenci akademik olarak problem yaşıyorsa uygulanan yöntem ve tekniklerinde dosyada bulunması gereklidir (MEB, 2005).

Tanılama sürecinde, rehberlik araştırma merkezlerinde müdürlerin bir kısmı öğrenci ile durumu hakkında konuşulduğunu, bir kısmı da öğrencilerin görüşlerine yer verilmediğini ve durumu hakkında hiç görüşme yapılmadığını belirtmişlerdir. Rehberlik araştırma merkezinde öğrenci ile durumu hakkında bir görüşme yapılması, öğrencinin uygulanacak programlara gönüllü katılımını artırmakta ve kendinin farkına varması sağlayarak güven oluşturmaktadır. Görüşme yapılan öğrencilerin, daha çok görme ve işitme yetersizliği olan bireyler oldukları belirtilmiştir. Müdürler, daha çok aileler ile görüşme yapıldığını ifade etmişlerdir. Ailelerin görüşlerinin alınması önemli bir noktadır, ancak tek başına yeterli değildir. Öğrencinin davranışlarını, yeterli ve yetersiz olduğu alanları, belli zamanlarda aynı ortamı paylaşan sınıf öğretmenleri, rehber öğretmenler, okul müdürü gibi bireylerin farkına varması mümkün olmayabilir. Öğrenci dosyası ve aile ile yapılan görüşmeler sonrasında öğrenciye standart testler uygulanarak, öğrencinin performansı belirlenmeye çalışılmaktadır. Öğrencinin daha önce hiç bulunmadığı ve daha önce hiç karşılaşmadığı kişilerle kurduğu iletişimin doğallığı tartışılacak bir konudur. Aynı zaman da öğrenciye uygulanan standart test sonuçlarına göre hazırlanan programların uygunluğu, uygulanabilirliği yine tartışılmalı konulardandır. Bu standart testlerde alınan sonuçlara göre öğrencinin performansı belli bir norm grubu değerlerine bakılarak değerlendirilmekte ve sonuçlardan çıkarsamalar yapılarak öğrenci hakkında rapor hazırlanmaktadır. Bu süreçte öğrencinin okuldaki öğretmeni ile dosyadaki gözlem raporları haricinde hiçbir şekilde iletişim kurulmaması da, öğrenci

hakkında verilen kararın doğruluğu hakkında problemler olabileceğini göstermektedir. Öğrencinin doğal ortamındaki davranışları, yapabildikleri ve yapamadıkları, hangi uyaranlar karşısında problem davranışlar sergilediği, davranışları sonrasında ortamdan ne gibi dönütler aldığı önemli bir nokta olmasına rağmen mevcut uygulamalarda sadece standart testlerin uygulanarak ve öğrencinin birkaç saat geçirdiği, daha önce hiç bulunmadığı bir ortamda ve hiç tanımadığı kişilerle kurduğu iletişim sonrası kararlar verilmesi yine uygulamalar sonrası verilen kararları olumsuz şekilde etkilediği düşünülmektedir. Ayrıca, müdürler, uygulanan standart testlerin güncel olmadığı ve rehberlik araştırma merkezlerinde yeterli uzman personel olmadığından dolayı testleri uygulayan personelin genelde testler hakkında eğitim almadıklarını ifade etmişlerdir. Bu verilere bakıldığında rehberlik araştırma merkezlerinde uygulanan testlerin güncellenmesi ve uygulayacak uzman personelin temin edilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Müdürlerden birisi, illerinde bulunan üniversitedeki Özel Eğitim Bölümü'nden bu konuda destek aldıkları belirtmiştir. Ayrıca rehberlik araştırma merkezlerine gerekli personel ihtiyacının karşılanması gerektiğini belirtmişlerdir. Mezunların özel kurumlarda daha fazla maaşla işe başlamaları bu alanda gerekli personelin temini için bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı gerekli personelin temini için çalışma şartlarını iyileştirilmesi, maaşların düzenlenmesi gibi çeşitli düzenlemeler yaparak bu engelleri ortadan kaldırmalıdır. Aynı zamanda, alanın öneminin yeni farkına varılması ve alandaki uzman kişilerin sayısının az olması nedeniyle alan dışından gelenlere kısa sürelerde verilen kurslarla alanda çalışmalarına olanak verilmesi eğitim hizmetlerinin niteliğini tartışılacak duruma getirmektedir. Bunun yanı sıra üniversitelerde alana uzman yetiştiren bölümlerin sayısının az olması ve bu bölümlerdeki öğrenci sayılarının az olması nedeniyle yeterli personelin teminine engel oluşturmaktadır. Personelin büyük bir çoğunluğunu özel eğitim alanı ile ilgili herhangi bir eğitim programından geçmemiş olması ve var olanlarında sayısının az olması nedeniyle uzman konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır (DPT, 1992).

Tanılama süreci sırasında yapılan görüşmelerde, öğrencinin kendisi için hazırlanan eğitim programında, aynı şekilde ailelerinde çocukları için hazırlanan eğitim programlarında söz sahibi olmadıkları görülmektedir. Bunun yanında tanılama yapan ekipte öğrencinin performansına yönelik olarak gerekli alan uzmanlarının yer almaması hazırlanan programın uygunluğu konusunda tartışma yaratmaktadır. Oysaki yapılan araştırmalarda, tanılama-yerleştirme-izleme-değerlendirme süreçlerinde öğrenci hakkında karar verecek ve hazırlanacak eğitim programlarında öncelikle bireyin ve ailenin görüş ve isteklerine yer verilmesi gerektiği, aynı zamanda ekipte sınıf öğretmeni, özel eğitmeni, rehber öğretmen, fizyoterapist, odyolog vb. personelin yer alması gerektiği ve eğitim programlarının yine bu ekip tarafından belirli zamanlarda değerlendirilerek yeniden düzenlenmesi gerektiğini göstermektedir (Sucuoğlu ve Kargin, 2006, MEB, 2005).

Bep Kapsamında Ekipte Yer Alan Uzmanlar (Fiscuss ve Mandell 1981).

Rehberlik araştırma merkezi müdürleri yerleştirme konusunda özel eğitim okullarının ve özel alt sınıfların ve burada çalışan alan uzmanlarının sayısının az olmasına bağlı olarak daha çok kaynaştırma ortamlarını tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Müdürler, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan bu konuda daha fazla düzenleme yapılması gerektiğini ve daha fazla okul ile daha fazla alan uzmanının istihdam edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Aynı zamanda yine bu ortamlarda gerekli materyallerin sağlanması, ortamların yetersizlik gruplarına uygun olarak düzenlenmesi yine Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sağlanmalıdır.

İzleme ve değerlendirme süreçlerine bakıldığında, bu süreçlerdeki uygulamaların sınıf öğretmenine bırakıldığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar, karar veren ekibin öğrenci uygun eğitim ortamına yerleştirildikten sonrada belirli zamanlarda toplanıp, programın izlenmesi ve durumun değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Ancak, yine personel yetersizliğine bağlı olarak program hazırlandıktan sonra sınıf öğretmenleri ve aile tarafından program izlenmekte ve gelişmeler değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

Sonuç olarak bakıldığında bu beş basamaktan oluşan sürecin bir bütün olduğu ve her basamağın birbiri ile yakın ilişkili olduğu görülmektedir. Uygulamalar da bu basamakların sırasıyla uygulanmaya çalışıldığını ancak yeterli personelin olmadığı, aile ve bireyin bu sürece aktif olarak katılmadıkları görülmüştür. Sonuç olarak yeterli sayıda ve nitelikte alan uzmanının yetiştirilmesi, uygun koşullarda istidam edilmesi ve bunun yanı sıra eğitim ortamlarının yetersizlik türlerine uygun olarak düzenlenmesi, gerekli ve uygun materyallerin sağlanması ve öğrencilerin tanı ve değerlendirilmesi sürecinde kullanılan testlerin güncellenmesi ve bunları uygulayacak uzmanların istihdam edilmesi eğitim faaliyetlerinin niteliğinin artırılması açısından önemli olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Ataman, A. (2003). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. Ankara. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Yol Haritası. (2004). MEB. Ankara.
- Cavkaytar, A. (2000). Zihin engellilerin eğitim amaçları. *Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1. Eskişehir.
- Cavkaytar, A ve Diken, İ. H.. (2005). *Özel eğitime giriş*. Kök Yayıncılık. Ankara.
- Çağlar, D. (1979). Geri Zekalı Çocuklar ve Eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları* No: 82. Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı Engellilerin Eğitimine İlişkin Genel Değerlendirme ve Model Önerileri (1992), Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.
- Eripek, S. (2003). Zeka Geriliği Olan Çocuklar. Ataman, A. (Ed.), *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. (s.156-173). Ankara. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Eripek, S. (2005) Zihin Engelliler. Eripek, S. (Ed.), *Özel eğitim*. (37-52). *Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları*. Yayın No: 561. Eskişehir.
- Fiscuss, D. E., ve Mandell, J. C., (1981). *Understanding exceptional people*, st, Paul Minn, West.
- Gürsel, O. (2005). *Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi*. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları. Yayın No: 794. Eskişehir.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2005). 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2006). Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. Ankara. Milli Eğitim Basımevi,
- Özyürek, M. (2005). *Bireyselleştirilmiş eğitim programı*. Kök Yayıncılık. Ankara.

- Sucuoğlu, B., Kargın, T. (2006). *İlköğretimde kaynaştırma uygulamaları yaklaşımlar yöntemler teknikler*. Morpa Yayınları, İstanbul.
- Uzuner, Y. (1999). *Niteliksel araştırma yaklaşımı* (Edit. Ali Atıf Bir) Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları,
- Werts, G., Culatta R. A. ve Tompkins J. R. (2007) *Fundamentals of special education*. Pearson Merrill Prentice Hall. Ohio.
- Wood J. W. (2006) *Teaching students in inclusive settings*. Pearson Merrill Prentice Hall. Ohio.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi. Ankara.